

SIMPOSI INTERNACIONAL «HUMANITATS A LA XARXA: MÓN MEDIEVAL»

GLÒRIA SABATÉ

Universitat de Barcelona, Filologia Romànica
gloriasabate@ub.edu

Entre els dies 23 i 25 de febrer de 2011 va tenir lloc a la Universitat de Barcelona el primer Simposi Internacional «Humanitats en xarxa: món medieval» organitzat pel projecte d'investigació BITECA (*Bibliografia de Textos Catalans Antics*) i el Departament de Filologia Romànica de la Universitat de Barcelona que tenia com a objectiu donar a conèixer les iniciatives ja consolidades en el món de les humanitats, que tracten de vehicular l'alta investigació a través de les noves eines informàtiques, amb la publicació dels resultats a Internet o mitjançant formats electrònics.

Durant la segona meitat del segle xx s'han desenvolupat eines noves per a la investigació que han afavorit un avançament del coneixement impensable dècades abans, i això no només és cert per a les disciplines de les ciències experimentals, sinó que són innovacions que han estat dinamitzadors de les disciplines humanístiques. Els *corpora* de textos antics (literaris o lingüístics), els repertoris mètrics, les bases de dades sobre manuscrits, impresos, referents iconogràfics, les digitalitzacions de fons antics o els catàlegs de les grans institucions de recerca, etc., han passat en poques dècades de ser eines de consulta puntual a convertir-se en elements fonamentals per al desenvolupament de la recerca. La divulgació a través d'Internet agilitza la comunicació del coneixement, permetent una difusió ràpida i universal, i una democratització de les eines de recerca abans impensable.

Així, historiadors, filòsofs o filòlegs, entre altres, tenen a la seva disposició eines de recerca que no sempre són valorades en la seva justa mesura; el seu caràcter de patrimoni general de vegades fa oblidar que darrera s'hi troben equips d'investigadors que han dedicat moltes energies, temps i ciència a construir les eines que generosament posen a disposició de la comunitat científica. Aquest Simposi pretenia, doncs, posar en valor aquest tipus de recerca.

D'aquesta manera, es van programar una sèrie de ponències i panells, a través dels quals es van donar a conèixer l'estat actual de les investigacions més avançades en les disciplines humanístiques, tant nacionals com internacionals, comptant, d'una banda, amb investigadors de prestigi reconegut i d'àmplia trajectòria investigadora que presentaren projectes ja consolidats a la Xarxa; i de l'altra, investigadors que presentaren projectes en curs i anàlisis de problemes puntuals lligats al món de la recerca en humanitats i a les noves tecnologies de la informació.

Aquestes sessions es complementaren amb activitats on representants de grans centres d'investigació o de conservació del nostre patrimoni presentaren les eines

que han elaborat per a ús dels investigadors, des de la digitalització de fons a la creació de bases de dades de tot tipus. D'aquesta manera es pretenia afavorir el contacte, la comunicació i la col·laboració entre els usuaris de biblioteques i grans arxius (físics o virtuals) amb tots aquells professionals que des d'aquestes institucions, sovint amb mitjans molt escassos, treballen per a facilitar el camí a l'investigador.

Les sessions es desenvoluparen al llarg dels tres dies esmentats, agrupades en àrees temàtiques. La ponència inaugural va ser impartida pel Dr. Charles Faulhaber (University of California, Berkeley), qui, amb el títol «Philobiblon, la informática y la literatura medieval hispánica: balance de cuentas», va fer un repàs pels orígens del projecte per després presentar la nova versió d'aquesta base de dades biobibliogràfica que recull els testimonis literaris medievals escrits en castellà, català, gallec i portuguès. Faulhaber va incidir sobretot en els avenços de la nova versió, amb una millor possibilitat de cerca i un increment en les dades que conté la base. Acabà la seva intervenció plantejant tota una sèrie de reflexions que giraven entorn de l'impacte de les eines informàtiques en l'hispanisme medieval.

Seguidament la Dra. Lola Badia (Institut de Recerca en Cultures Medievales - Universitat de Barcelona) amb una ponència intitulada «Dos projectes bessons: la *LlullDB* i els fills de CODITECAM (*Translat DB*, *Cançoners DB* i *Eiximenis DB*)» centrà la seva intervenció en les bases de dades indicades al títol. La *LlullDB* és un instrument bibliogràfic electrònic concebut per ordenar, sistematitzar i facilitar la consulta exhaustiva de tota la informació referent a l'opus lul·lià o pseudolul·lià. Sobre la base d'aquest model neix el projecte CODITECAM (*Corpus Digital de Textos Catalans Medieval*) que ha produït tres bases de dades bessones: *Translat DB* (es tracta d'un cens de les traduccions medievals al català), *Cançoners DB* (que recull cançoners catalans dels segles XIV-XVI) i *Eiximenis DB* (dedicada a la producció del menoret).

La sessió de la tarda se centrà en els projectes d'investigadors italians. El primer en participar fou el Dr. Lino Leonardi (Università degli Studi di Siena), qui, amb el títol «Non solo google. Per la qualità della ricerca medievistica sul web» reflexionava sobre la diversitat i la qualitat de les múltiples pàgines web que contenen informació sobre la literatura medieval. A partir d'algunes bases de dades sobre textos medievals llatins i romànics presentà un projecte finalitzat (*Concordanze della lingua poetica italiana delle origini*), dedicat a la consulta simultània i unificada d'una xarxa d'arxius sobre els manuscrits medievals.

Per la seva banda, el Dr. Stefano Asperti (Università degli Studi di Roma "La Sapienza"), amb la ponència «La 'Bibliografia elettronica dei trovatori': problemi e potenzialità di una base di dati critico-bibliografica» donà a conèixer la BEDT, una base de dades relacional dedicada a la lírica dels trobadors provençals que recull les dades biogràfiques i bibliogràfiques d'aquests autors, amb la finalitat d'esdevenir nucli d'un possible arxiu en línia de tota la tradició lírica medieval europea.

La primera ponència del dijous 24 de febrer va ser la dedicada a «Biblias medievales online» a càrrec del Dr. Andrés Enrique-Arias (Universitat de les Illes Balears), qui presentà aquesta eina informàtica de lliure accés a la xarxa que per-

met la consulta en paral·lel de les versions bíbliques castellanes produïdes al llarg de l'Edat Mitjana, al mateix temps que permet la consulta de facsimils dels còdexs originals. La Dra. Fiona Maguire (University of Liverpool) tancà la sessió matinal amb la ponència «An Electronic Library of 15th-Century Castilian Cancionero Manuscripts», projecte virtual dirigit per la Dra. Dorothy S. Severin dedicat a la poesia de cançoner castellana del segle xv, incidint en la metodologia emprada i els resultats obtinguts fins ara.

El Dr. Vicenç Beltran (Università degli Studi di Roma "La Sapienza" - Universitat de Barcelona - IEC) i el Dr. Tomàs Martínez (Universitat Jaume I - IEC) iniciaren la sessió de la tarda amb la ponència «El projecte *Corpus des Troubadours*» projecte que fundà R. Aramon i Serra i que dirigí durant dècades amb la col·laboració d'Aurelio Roncaglia, i que l'any 2007 passà a l'Institut d'Estudis Catalans a fi d'engegar una nova fase en la qual la innovació més important ha estat la creació d'un web on s'estan penjant les edicions crítiques dels trobadors amb tots els seus components (text, traducció, aparat crític, notes, estudis, vocabularis...); a més, cada poema es vincula a les imatges dels manuscrits que el contenen, permetent així la verificació de totes les opcions crítiques.

Els Dr. Paolo Canettieri (Università degli Studi di Roma "La Sapienza") i el Dr. Rocco Distilo (Università della Calabria), amb la ponència «Lirica europea: strutture formali e relazioni lessico-semantiche» presentaren els aspectes més destacats de textus.org, un projecte la finalitat del qual és la recopilació en el web d'un banc de dades de tota la lírica europea medieval, amb una important recopilació d'elements referents a les estructures mètriques (esquemes sil·làbics, rimes, esquemes rítmics), a elements temàtics i lèxics. Aquest ambiciós projecte es proposa elaborar un Wordnet que pugui connectar totes aquestes bases de dades per conceptes fonamentals (amor, joia, dolor...).

Tancà la sessió la Dra. Gemma Avenoza (Institut de Recerca en Cultures Medievals - Universitat de Barcelona) amb la intervenció «Nuevas propuestas para BITECA», on, seguint la línia del Dr. Faulhaber, s'encarregà d'explicar l'estat de la qüestió del que s'havia fet en relació a la base de dades de *Philobiblon* que recull els testimonis literaris medievals catalans: BITECA. L'actual *Bibliografía de textos antiguos catalanes, valencianos i baleares* va néixer a la dècada dels vuitanta del segle xx com un projecte associat a la *Bibliography of Old Spanish Texts (BOOST)* (avui dia amb el nom de *Bibliografía Española de Textos Antiguos (BETA)* gràcies a B. J. Concheff qui el 1984 publicà la seva *Bibliography of Old Catalan Texts* (Madison: Hispanic Seminary of Medieval Studies), un projecte reprès el 1989 pels responsables de l'equip que actualment el duu endavant. Des de llavors el projecte ha patit molts canvis, entre els quals el pas del suport paper a l'electrònic mitjançant una base relacional en MS-DOS i, ara, el salt a Windows. La Dra. Avenoza va incidir en els avenços obtinguts per l'equip des d'aquell llunyà 1984, així com va explicar les perspectives de futur i els nous reptes que té en perspectiva l'equip investigador.

El darrer dia del congrés, divendres 25 de febrer, la sessió matinal es va dedi-

car a projectes relacionats amb la literatura gallego-portuguesa, l'inicià el Dr. Harvey L. Sharrer (University of California, Santa Barbara) amb la ponència «El proyecto BITAGAP desde 1988: la expansión del corpus de textos y los hallazgos más significativos», en la qual valorà molt positivament la feina feta pels vuit investigadors i d'altres col·laboradors d'aquest projecte que, des de *Philobiblon*, s'encarreguen de l'actualització de la base de dades dels textos medievals en gal·lec i portuguès. Es donaren exemples significatius de l'expansió del cos de textos de BITAGAP, així com de la descoberta de troballes importants que enriqueixen el coneixement que hom té de la literatura galaicoportuguesa medieval. Entre aquests descobriments destaquen els fragments de set *cantigas de amor* de Don Denís amb anotació musical, un fragment gal·lec de l'*Ordenamento de Alcalá de Henares* o un manuscrit en portuguès de la primera redacció de la *Confessio Amantis* de John Gower, entre d'altres.

El Dr. Antonio Fernández (Universidade de Santiago de Compostela) presentà la MedDB2: Base de datos da lírica profana galego-portuguesa, un recurs electrònic dirigit per la Dra. Mercedes Brea adreçat als estudiosos de la lírica medieval que té com a finalitat posar a disposició dels investigadors una informació seleccionada i estructurada, acompanyada d'un corpus complet de les imatges dels manuscrits que permet un coneixement molt més profund dels textos consultats i d'un útil repertori de referències bibliogràfiques (BiRMED) relatives a la producció científica relacionada amb la lírica profana gal·lec-portuguesa, amb les *Cantiques de Santa Maria* i amb la prosa literària gallega medieval.

La sessió de la tarda, dedicada a projectes d'Història i Història de l'Art, començà amb la participació de la Dra. Teresa Vinyoles i Elena Cantarell (Institut de Recerca en Cultures Medievales - Universitat de Barcelona), les quals presentaren «*Bastidor: construïm Història. Recursos en línia per a l'ensenyament de la Història Medieval*». Es tracta d'un projecte d'innovació docent en l'àmbit de la història medieval que pretén esdevenir una base sòlida i una eina dinàmica tant en el procés d'aprenentatge a l'aula com per al treball autònom de l'alumnat i també per a la formació continuada. Aquesta obra incideix en el tractament de les fonts i en la metodologia de la història per mitjà d'uns recursos i d'unes unitats didàctiques basades en la recerca en història medieval, amb la finalitat de submergir l'alumnat en l'apassionant pràctica de la recerca històrica.

La Dra. Milagros Guardia i el Dr. Carles Mancho (Institut de Recerca en Cultures Medievales - Universitat de Barcelona), amb «*Ars Picta* (Anàlisi i Recerques Sobre Pintura i Iconografia Tardoantiga i Altmedieval)», donaren a conèixer el seu treball en curs vers la definició d'una nova aproximació metodològica a l'estudi del conjunt arquitectura-decoració-mobiliari que pretén renovar el panorama dels estudis sobre l'art romànic.

Pel que fa als panells, les intervencions foren variades, dinàmiques, capdavanteres, i abastaren gairebé totes les disciplines humanístiques. Així, el dijous 24 de febrer intervingueren Anna Gudayol (BDC) («Els manuscrits medievals al catàleg en línia de la Biblioteca de Catalunya»); Daniel Piñol (IRCVM-UB)

(«ARQUIBANC: Arxius privats catalans a la xarxa»); Elena González-Blanco (UNED) i Levente Sélaf (Eötvös Lorand) («MEGAREP: una herramienta de búsqueda conjunta en los repertorios poéticos medievales y renacentistas»); Marie-Sol Ortolá (Nancy2) («La base de datos de enunciados sapienciales: ALIEN-TO»); Xavier Espluga (UB) («De l'imperi a Internet»); Lluís Cifuentes (IRCVM-UB) («El corpus digital de Sciència.cat: un projecte en marxa»); María Morrás (UPF) («Las ediciones de textos medievales en la web») i Anna Alberni (IRCVM-ICREA-UB) («*The Last Song of the Troubadours*: edició crítica digital»).

El divendres 25 de febrer, en una jornada dividida en dues sessions, dedicada la primera a projectes al voltant de la dona i el món espiritual i a eines virtuals codicològiques, la segona a *corpora* bibliogràfics i *corpora* lingüístics, participaren Blanca Garí (IRCVM-UB) («CLAUSTRA.: Atles d'espiritualitat femenina medieval als Regnes Peninsulars. Un projecte»); Glòria Sabaté i Elena Cañizares (IRCVM-UB) («Filigranes en textos catalans»); M. Milagros Rivera Garretas (IRCVM-UB) («La Biblioteca Virtual Duoda (BVD): erudición y renovación del lenguaje del científico»); Azucena Ruiz, M. Elisa Valera i Núria Jornet (IRCVM-UB) («La Biblioteca Virtual Duoda: una posibilidad abierta a la edición crítica de textos y a la difusión en la red»); Rafael Alemany i Llúcia Martín (Universitat d'Alacant) i Rosanna Cantavella (UV) («Corpus bibliogràfic digital de la literatura catalana de l'edat mitjana»); Àngels Massip (UB) i Xavier Luna (UAB) («*Scripta* i projecció dialectal») i Coloma Lleal (UB) («El DiCCA-XV, un diccionari per a filòlegs»).

Finalment, i pel que fa a les activitats, en què grans centres de conservació del patrimoni presentaren els seus recursos en línia, destacà la intervenció de Neus Verger, de la Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona («Antics posseïdors i Marques d'impressor online»), de Beatriz Canellas i Gloria López, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó («El Archivo de la Corona de Aragón en la Red») i d'Eugènia Serra, de la Biblioteca de Catalunya («Fons patrimonials a la xarxa: la contribució de la Biblioteca de Catalunya»), que presentaren les eines que des dels seus centres s'han elaborat per a una més àgil i efectiva consulta dels investigadors. A banda d'aquestes, també tingueren cabuda les intervencions de Francesca Sanguineti («Strumenti on-line per la filologia romanza: il Riale e il Rialto»), qui presentà els dos repertoris informatitzats que coordina el Dr. Costanzo di Girolamo des de la Università di Napoli Federico II, dedicats a l'antiga lírica catalana medieval i a l'antiga literatura trobadoresca i occitana, respectivament. Finalment, Pere J. Quetglas (Institut de Recerca en Cultures Medievales - UB) i Ana Gómez Rabal presentaren el «Corpus Documentale Latinum Cataloniae, CODOLCAT».

Fou, en definitiva, un simposi viu, amb una activa i significativa participació d'alumnes de grau i de tercer cicle, i amb un ambient distès que va facilitar el contacte entre els investigadors d'especialitats diverses i entre aquests investigadors i els alumnes suara esmentats. Actualment s'està treballant en l'edició de les actes, en format *e-book*, que permetrà la consulta directa dels vincles amb Internet que portaran l'usuari sempre a l'estat actual de les investigacions.